

Odú ró'ò dhu-tì

A

Ábhàlì: Ábhàlì ní atdí ale-owù ǝ arúbhi ale, ndi ale ràdù àrà dhu ùdhe rǝ fíndà. Bàtizò nubhónà Yùwanì níí'í inè pbìndà ábhàlì nà. Ndirò, Yèsù bhà ábhàlì níí'í inè átò. Uvitatále tó bhǔkù ò, ábhàlì ní Yèsù ná'ù ale.

Abhu-nzìnzì: Abhu-nzìnzì ní ale t'ábhunà t'ábhunà. Pbàìsràyéí t'ábhúya-nzìnzì ní'í Àbràhamù mà, Ísakà mà, Yàkòbhò mà, fíyó inzo mànà. Atdídhená Andítá ò, ka kí ádrùngbǎ kamà Dàwudì nánzì átò ale t'ábhunà-nzìnzì tí (Kas 2.29).

Ádròdrǝ ale: Ádròdrǝ ale tí ka kátina ní ìndrǔ ùnda arí, ndirò ngǎtsi ní ìndrǔ òdo arí pbìrì ǝ, pbanga ǝ, ndirò kànìsà ǝ màtí ale.

Ádrùngbǎ kamà: Ádrùngbǎ kamà ní kámá dǝ ádrùngbǎle.

Ádrùngbǎ kamà bhà idzi ní kǎnyù idzi òná kàsùmì. Kàbhà pbìrì ní kà rǝí ádrùngbǎnga nà dǝyá ngari.

Afi: Afi ní dhu àbhǔ arí rìvù dhu, ndirò dhu ìnzǎ arí dhu. Andítá ò, kà-tì ní inzá ílǎ Kàgàwà-nyìkpó ǝ dhu (Màt 16.6,11-12; 1Kò 5.6-8; Gàl 5.9). Pbétù, Màt 13.33 mà Luk 13.21 mànà ò, kà rǝtèna ní Kàgàwà bhà Idzi.

Àgìripà: Ungbòta-Ɔwútá ò, Àgìripà ní'í ǝyǝ ádròdrǝ kámá dǝ ɔɔɔ :
1. Wemberè tó Àgìripà ní'í Pbàyàhúdì tó pbìrì dǝ ádrùngbǎ kamà, ròpè ndi ìfɔ kumì dòná atdí nà atɔ dǝ rò, ràrà àhù ìfɔ kumì dòná ìfɔ nà atɔ ò Yèsù ka kùgù dhu-dzidǝ. (Kas 12.1-23). Ka ní'í Ádrùngbǎ Hèrɔdè tí ka kátina ádrùngbǎ kamà Hèrɔdè bhà mùdzukuru. Ndirò, kǎbhù Yàkòbhò, Yùwanì t'ádònà kòkèrè dònà, ròvè (Kas 12.1-2). Kǎbhù Péterù kosò imbi ò átò (Kas 12.3-19).
2. Ɔɔɔ rí kǐsě Àgìripà ní'í yà Pbàyàhúdì tó pbìrì tó múlayí dònǎ rò ì nòtù mùlengù dǝ ì'í ádrùngbǎ kamà tí ale, ròpè ndi ìfɔ kumì dòná àrù nà atɔ ǝ rò. Uvitatále tó bhǔkù 26 ò ka kándì dhu bhěyi, àbadhi-ònzǝ nga ní ndi Pòlò náanzì mùsambà nǝ.

Àlbatrò : Àlbatrò ní odu-tidò, yà tsúpà ka kɔbhɔ́lónà nǐ, kadù atdíḁ aróngu akye-tidò núdho ònà odzi tò. Kà ǎ akye ní ndi Màriyà tí kátina tsìbhále núdho Yèsù-pfḁ dǔ (Màt 26.7 ; Mrk 14.3 ; Luk 7.37).

Alindra : Alindra ní itdyũ ka kítdu itsu-dha, yà mběyi aróngu kàzɔ ò ka kòbì ndì rò itsu-dha.

Àmă : Àmă ní ɔnzínánga óvè ale, yà ìnzǐ aródhi ale. Ndirò ka ní yà ɔbì nǐ ka kóhò ɔnzínánga ale mà.

Andítá : Andítá ní yà dhèdhèrè ale núundí Bǐbìliyà ò kórɔ bhúkù, ròpè ndì Ɔpèta ò rò, ràrà àhũ Upfòta ò. Ka kí kàti átò Kàgàwà bhà Andítá tí.

Àvùkă : Àvùkă ní ìndrũ dǔ arí ndùgye anya núɔ ka kí rò ale. Yèsù ní yà ndì ná'ù ale tó Àvùkă Kàgàwà-ònzǐ (1Yù 2.10).

Àwě̀rù : Àwě̀rù ní ìbhè òkye arí ale. Péterù ní'ì àwě̀rù ìnzá Yèsù nápè ndànzi p̀bìndà ábhàlǐ tí rórò.

A'uta : A'uta ní Kàgàwà bhà Ɔte nyú, Yèsù bhà Ɔte ná'ù ka kí dhu, ka nyú ná'ù ka kí dhu, kà-dǔ ka kí ale-atdyú nǐlǐ dhu, ndirò kà-rǔ ka kí ale nǐp̀bì dhu.

B

Bàtɔ : Bàtɔ ní ádrùngbǎ ibhú-tidò. Awe nóodínà ka dòná ka kùsò ádrùngbǎ mberù nǐ, ndirò ka kodínà ka ngayì nǐ átò (Ándà Mrk 6.48 ; Kas 27.40). Kòmbí arí'ì bàtɔ ní mùterè nǐ arúbhi idha dǔ tiyàdò.

Bèlìzèbulì : Bèlìzèbulì ní nzére-alafí tó ádrùngbǎle, yà Sitanì tí ka karátina pf̀mvo (Màt 12.24). Ndi ɔvo-tì nyú ní « Mǔmò tó ádrùngbǎle ». Ungbòta-Ayí ò ka nǐ'ì Èkròni ǎ mǔngǔ-ngba (2Ká 1.2-16).

D

Dèkàpolì : Dèkàpolì ní yà adyifḁ náarí ndìto Yòròdanì tó idha-akpà-bidḁ ìnǎ rò idrè kigò ní'ì'ínà ònà p̀bìrì-ɔvò. P̀bàgìrìkí t'ávàna ǎ, kà-tì ní idrè kigò.

Dǐnì : Dǐnì ní ìndrũ bhà a'uta nídè dòná dhu núlě ka karí tí dhu.

Dìnari : Dìnari ní'ì P̀bàrómá-bvũ f̀uranga. Yèsù bhà kàsùmì ǎ, atdí dìnari ní'ì atdíku idho tó kasu tó mùkimbà.

Dìvayì : Dìvayì ní vǐnyò tí kátina itsu-tidò-kpḁ nǐ ka karóbhòlona iwa. P̀bàisràyélí nóongónà àdù dìvayì núdho átò r̀yá otú dǔ, p̀babǐ tí.

Diyàkónó : Diyàkónó ní Kàgàwà bhà-dzá arí kasu ònzi pbàkùrũ mànà ale. Yà pbàkùrũ rĩ alafí nàndà kasu ònzi rò, abádhí kàsũ ní ’àndà alafí tó kasu ònzi rí ale mà abvo-ayí mànà rĩ atdyúya òho dhu, ndirò ní ’òdò kànìsà rĩrĩ nà malí tí dhu-tsí. Ngǔkpà Kànìsà ǝ, diyàkòno tí ka kánzina ale ní Padèrè tí ongo tí ka kí kàsũna àndà ale.

.....**E**.....

Èliya : Èliya ní Ungbòta-Ayí ǝ iĩ Kàgàwà bhà nabì tí ale (1Ká 17-19). Atdí kàsũmì ǝ, Pbàyàhúdì irè nga ndi Èliya radùya ndi ndìrà yà adzi dǝ tdũ Màsiya (Ógùba) ira rò (Màl 3.22-23). Pbètù Kàgàwà adù ìvìnà ní Bàtizò nubhónà Yùwanì, rìrà Yèsù bhà otu nóbhòlò. Ndi dhu bhěyi ní ndi, kivi Èliya yà ndi ndakò fíndá làká dhu bhěyi (Màt 11.11-14; 17.1-13; Luk 1.17).

.....**G**.....

Gòlògotà : Gòlògotà ní Yèsù ka kutó mùsàlabhà dǝ ònà pbìrì-ngba. Ndi ɔɔɔ-tì ní ale-dò-kpa tó ngari. Kĩrĩ irinǎ rò Yèrùsàlemà tó kigò tò.

.....**H**.....

Hàràdalì : Hàràdalì ní itsu-tidò. Kà-kpǝ narí ànìní dhu-tútũ-nzo nyú.

Hemě-dza : Hemě-dza ní pbàìsràyélí-nzìnzì náakò ònà idza-tidò (Ɔpt 18.1). Mísrì rò ì ùvò rò, pbàìsràyélí náakò átò hemě-dza ǝ rùngù ǝ (Uvt 33.8). Ndi rùngù ǝ, abádhí ongónà tsùya nándu, ’ùlě Kàgàwà átò hemě-dza ǝ. Ndi idza-ǝnga ka kundo ɔɔɔ, mberũ-íyà-ba nĩ : atdí ngari niĩ Kàgàwà-nyìkpó ǝ ìlǎ ngari tí ka kátina ngari, ndirò ngǎtsi niĩ atdí dǝ ìlǎ kà-nyìkpó ǝ ngari-tsí. Ndi ngari ǝ iĩ dhu ní Ungbòta tó Sàndukù tí ka kátina sàndukù (Uvt 25.10).

Hèròdè bhà ábhàlì : Hèròdè bhà ábhàlì niĩ Pbàyàhúdì nzínzì ǝ atdí dhená ale. Ngǎtsi ní ka kátinà abádhí Hèròdè bhà ale tí. Abádhí iĩ ádròdrǝ ngari ǝ, fíyǝ irèta ràdù ndàkò Hèròdè mà Pbàrómá mànà tó irèta nà. Gàlìlayà tó pbìrì ò, Hèròdè bhà ì ábhàlì mà núungbò ì Pbàfàrìsáyó nà ndínĩ ì iri tí ì, ’àbhu Yèsù kohò (Mrk 3.6; 8.15). Yèrùsàlemà tó kigò ò, kǝkǝ ɔyǝ ale-tidò núungbò ì átò atdíkpá, ndínĩ ì idyì tí Yèsù-idà-dò òtǝna ǝ Kàyìsarà tò ka kúbhòna pàratà nàndà dhu nĩ (Màt 20.16; Mrk 12.13).

Hèròdè : Hèròdè niĩ Pbàyàhúdì tó pbìrì ǝ ádròdrǝ kámá dǝ ɔɔɔ. Yèsù núgũ ka kí rò iĩ ádrùngbǎ kamà tí Yùdeyà tó pbìrì ǝ ale niĩ Ádrùngbǎ Hèròdè tí kátina Hèròdè (Luk 1.5). Ka ní ndi nìní nzónzo navì kǝkyè Bètèlèhemù tó kigò ǝ (Màt 2.13,16). Ngǔkpà Hèròdè niĩ kà t’ídhunà

Hèròdè Àtipasì mà, kàbhà pbàdzukuru Wemberè tó Àgìripà (Uvt 12.1-23) mà, Ɔyo rí kisè Àgìripà mànà (Ɔzù Àgìripà dǎ ka kàwe dhu). Àtipasì ní'í Gàlìlayà tó pbìrì ǎ ádrùngbǎ kamà. Kǎbhù ndi Bàtizò nubhónà Yùwanì-dò kòkèrè. Ndirò, Pilatò náavì Yèsù kowù nà kà-tí'ò ndíní kǎno tí ànyàna (Luk 23.7-12).

.....I.....

Ìmbǎ ònà afi nà mùgatì tó mùhendù: Ìmbǎ ònà afi nà mùgatì tó mùhendù ní Pásika tó mùhendù-idhò-dzidǎ Pbàisràyélí nóongónà ònzìnà atdí yengè tí mùhendù. Ndi kàsùmì ǎ, abádhí nóongónà Mísri tó pbìrì ǎ rò Kàgàwà níipfo ì 'ùvò ìno kàsù ǎ rò tí dhu nírè, 'àdù àmbe ìmbǎ afi nà ònà mùgatì kèlè nónyù dǎ (Uvt 12.14-20).

Ìndrù t'ídhùnà: Ìndrù t'ídhùnà tó Ɔvo ka kitè angyi Dànyelè tó bhùkù ǎ (7.13-14). Yèsù atì ndi ndítírò Ìndrù t'ídhùnà tí, ndíní dhu nitè tí ndi rírá yà adzi ǎ kóró ale tò Kàgàwà bhà ngari ǎ, ìnzí ní Pbàyàhúdí tò tí víya dǎ rò. Ndi dhu nítè dhu átò kà rǎrǎ ìndrù tó ǎfò ǎ ale, ìnè ndi ndí'í Kàgàwà t'ídhùnà tí rórò.

.....K.....

Kàgàwà bhà Andítá: Kàgàwà bhà Andítá tí ka kátina dhu ní Bìbìliyà, yà àndí tí ka kándí Kàgàwà bhà Ɔte (Uvt 17.14; Yèr 36.2). Angyi kǎngónà ìtènà dhu ní Ungbòta-Ayí tó bhùkù (Yùw 5.39; 7.15; Kas 17.11). Tdítdǎ kǎdù Ungbòta-Ɔwútá tó bhùkù mà nítè átò (1Tì 5.18; 2Pé 3.15-16). Í Andítá ǎzù pbàkrístò arí Kàgàwà nyú nítè ndi ndítírò dhu tí (2Tì 3.16).

Kàgàwà bhà Idzi: Kàgàwà bhà Idzi tí ka kátina dhu ní Àbadhi mà nzínzì ǎ irita pbìndà ale mànà. Ndi Kàgàwà ní ndi i pbìndà ale tó Ádrùngbǎ kamà. Kǎrí abádhí-ngbò nódo, ndàdù abádhí rǎ atdyúna òho kóró dhu nábhu abádhí tò. Kǎrí abádhí ùnda, ndàdù ì'í ádrùngbǎnga tó Ɔbi nà dǎyá.

Kàgàwà bhà Idzi ǎ bhà ní yà Kàgàwà dǎ tí atdyúya núli, 'àdù àmbe kùndò dhu kèlè nífu dǎ ale.

Yà adzi ǎ Yèsù Krístò ìrà rò, ndi Idzi níira àhu ndi adzi ǎ Ɔwútána tó ǎfò ǎ. Kǎngbe ndi otu ìndrù tò ròngò òngo Kàgàwà bhà ale tí, ndirò ròngò ùbhi atdíkpá kà mànà ìrita-Ɔwútá ǎ. Yèsù Krístò rǐngo yà adzi ǎ rò, Kàgàwà bhà Idzi náakáya atdítdǎ, ndàdù nditè kpangba kóró ale tò.

Kàgàwà bhà idza: Kàgàwà bhà idza ní yà atdí tí ongónà ì'í Yèrùsàlemà tó kigò ǎ Pbàyàhúdí tó sòmǎ-dzà. Ndi idza-tsìdò-ǎnga ka kùndo ìfo.

Wemberè tó ngari ni'í vèbhále mà nzónzo màna kèlě nóongónà òtsù ònà víya dǎ rò ngari. ɔyo rí kisé ni'í kpabhále tó ngari. Abádhí ongónà ùda vèbhále tó tsí ònaná ányì ì ótsù rò. Íbhu rí kisé ni'í pbàkùhání mà pbàláfí màna kèlě nóongónà òtsù ònà víya dǎ rò ngari. Ízǎ tó perè nábhu rárà Kàgàwà tó kpatsìbhále nóongónà òtsù òtsù íbhu rí kisé ngari ò. Ndirò sòmǎ-dzà-tsidò isè rí ifo kà-tsidò ni'í sòmǎ-dzà nyú ndítírò mà íbhu kà-tsidò màna kóró ngbò nàkpòrò, ndìli átsí ádrùngbǎ ngari-ba. Pbàyàhúdí mà ìnzí ní Pbàyàhúdí màna nóongónà ìnè 'òtsù kà-ò. Ányì rò nga ní ndi Músà bhà Úyátá tó màlímó nóongónà dhu ùdhe ìndrù tó nǐ, ndirò 'àdù 'àgò nzínziya ǎ nǐ. Sòmǎ-dzà nyú ǎ kàluga ní'í ɔyo: wemberè tó ni'í «ìlǐlǎ ngari» tí ka kátina ngari, ndirò ɔyo rí kisé ni'í «atdídǎ ìlǎ ngari» tí ka kátina ngari. Ndi-tsí mà-ǎnga ka kundo wemberè tó màna íhù mberù-yà-ba nǐ. Ndi mberù-ǎnga ní ndi ndi nufá átsí rò, ròpè ndi ɔrù rò, rìrà àhu obvò, yà Yèsù avè mùsàlabhà dǎ rò nínganí, ndi dhu ràdù ka ná'ù ale àbhu ròngò òte kà màna ìtírò (Màt 27.51 ; Mrk 15.38 ; Luk 23.45). Pbàkùhání nóongónà izǎ tó perè mà ngǔkpà perè-tidò màna núbho Kàgàwà tó ìndrù-ɔvò rǎ Kàgàwà bhà idzá rò. Obhó tí, kùhanì nóongónà òtsù ìlǐlǎ ngari ò kútsingá ndirò pbítsòngǎ, ndàrà mběyi aróngu kàzu ò ka kòbì ndi rò alindra-tidò nóbì itsòta tó kàsùmì ǎ. Ndirò, yà ató náaríra rǎ, pbàkùhání tó ádrùngbǎle nóongónà òtsù atdídǎ ìlǎ ngari ò atdí-gùna kèlě tí, perè tí ndi ndúbhòna Kàgàwà tó ɔyǎ izǎ-azù nà fóná: atdí rǐ'í pbìndà nzérenga-okú dǎ rò, ndirò ngǎtsi rǐ'í ìndrù-okú dǎ rò. Bǐbiliyà ò, Kàgàwà bhà idza tí ka kátina dhu ní ndi idza nyú ndítírò, ndirò ní ndi idza mà ifo tsinàdò màna kóró atdíkpá. Yà ató náaríra rǎ, Pbàyàhúdí nóongónà òwu fíyǎ ádròdrǎ mǐhèndù ònzì átò fíyǎ sòmǎ-dzà ò rò. Ngǎtsi kàsùmì ǎ, ka kí Kàgàwà bhà idza náti Yèsù-ngbò tí.

Kànisa : Kànisa ní atdí ngari ǎ arí 'ùndù 'òngò Kàgàwà ùle, 'àdù òtèna ìrì Yèsù ná'ù ale tó mǐtù. Ka ní átò yà Yèsù ná'ù yà adzi dǎ ale kóró.

Kàsé : Kàsé-tì náarí'í ibí nyú: Wemberè tí, ka ní dhu nódo rí dhu. Upf 5.2 ò, kàràtasí-yà-ba-tsù rǎ ka kàpbǎ kàsé rǐtèna dhu ní inzǎ ìndrù àkǎ ndùni dhu rǎrǐ kà'ò dhu, pbétù Kàgàwà rùni wà ka. Ní kàsé-tì ní ndi nòrù dhu, ndirò tsùna àpǐ ndi dhu. ɔyo rí kisé nǐ, kà-tì ní nditè ìndrù bhà dhu tí atdí dhu rǐ'í dhu. Ìlǐlǎ Alafí rǐ'í àlè-nyutsi dhu rǐtèna ní àlè rǎrǐ Kàgàwà bhà ale nyú dhu (Èfe 1.13 ; 4.30). Íbhu rí kisé nǐ, kàsé-tì ní atdí dhu tó obhóna: bhàruwà, dhu ka kòdzi dòná bhàruwà... Ífo rí kisé nǐ, kà rǐtèna ní òbhòlò ka kóbhòlò dhu-tidò.

Kàyafà : Kàyafà ni'í Pbàkùhání dǎ ádrùngbǎle. Abádhí Anà màna ni'í Pbàkùhání dǎ ádròdrǎ ale yà bàtizò nubhónà Yùwanì rǐ pbìndà kasu òpè rò (Luk 3.2). Ka ní ndi Yèsù òho ka kí dhu tó irèta ka kalú pbìndà

idzá rò ale. Ndirò kǐ'í ìnè átò Péterù mà Yùwanì màná-ànyǎ núnò ka kí rò.

Kayinò : Kayinò ní mùhàgù bhěyi arí ìndrű-dzùná ònzi ànò t'ánòta nǐ ìfò pfǒna nà iza-tidò. Kà-bvu rǐ'í ake mùhàgù-bvu dònǎ, ndirò ka ní yorowà tó iza. Yèrùsàlemà tó kigò ò ndì ndótsù rò, Yèsù atsù kà-dǒ ndì ndàdi rórò (Màt 21.6), rìtè ndì màrùngà tó ádrùngbǎ kamà tí.

Kàyìsarà : Kàyìsarà nǐ'í Pbàróamá tó pbìrì ǒ ádròdrǒ kámá dǒ kámá-òvò. Wemberè t'ále abádhí nzínzi ǒ nǐ'í Kàyìsarà Ògústò (Luk 2.1). Ngǔkpà-tsí nǐ'í Tìbèriyò (Màt 22.17), Klòdiyò (Kas 18.2), Nerò (Kas 25.12,21), ndirò Titò.

Kìfukù : Kìfukù ní bàtò náaríde ró nga.

Kíkí : Kíkí ní ale-ndì nípà arí dhèdhèrò andi-tidò. Dòtsí ndì núnì ní yà ale-ngbò nábhǔ arí rùbǎ, ràdù ndìtdì-tinàdò. Pbàyàhúdì-bvǔ, ka kongónà kíkí nà ale nózù Kàgàwà-nyìkpó ǒ òtì ale tí, kadù ìpfonà ràrà àdi itse pbanga ǒ rò (Law 13-14). Ndi ale rǒgù dhu ní iwà kù'ò ndì ndìlǎ dhu.

Krístò : Krístò ní Kàgàwà útri fìndà ale. Pbàgìríkí t'ávàna ǒ, Krístò-tì ní «ùtrǐ ka kútri ale», ndirò Pbàyàhúdì t'ávàna ǒ, ka kí kànzi «Màsiyà» tí. Ka ní ndì yà Kàgàwà akò fìndá làkà ndì ndiviya ìndrű tò dhu tí *Ògùba. Pbétù, Pòlò undì bhàrùwà ò Krístò rǐ'í ìndrű-òvò tí. Ka karí kònzì Yèsù-òvò rǒ, ròngò «Yèsù Krístò» tí.

Kùhanì : Kùhanì ní ìndrű-òvò rǒ arí ìde Kàgàwà-ònzǐ ale. Pbàkùhání ní ibí kùhanì. I pbàkùhání nǐ'í dǒyá ádròdrǒ ale nà. I ádròdrǒ ale ràdù ǐ'í atdí dǒyá kamà nà. Yèsù rǒvè òná atò ǒ, pbàkùhání tó ádròdrǒ ale dǒ kamà nǐ'í Kàyafà.

.....L.....

Lìwalì : Lìwalì ní kámá dǒ ádrùngbǎ kamà-òvò rǒ arí kasu ònzi ádrùngbǎle.

.....M.....

Màná : Màná nǐ'í Kàgàwà ongónà àbhùnà ràwà ì òrù-akpà ò rò Pbàìsràyélí tò ònyù tí dhu, yà rùngù ǒ abádhí nǐ'í ìfò kumì atò tí rò (Uvt 16.13-21). Ka kongónà kùwa bhòtsungá nyú, ìnzǐ kadù òdònà tsútsǎ nga tò. Pbétù, tsútsǎ nínganì sàbatù ní'ina rórò, ka kongónà àdù kùwa ǒyǒ idho nónzi rí dhu-bvùtí. Ka nǐ'í òwǒwù dhu, ndàdù ndànguru àngùrù tí. Ndirò ka nǐ'í itì-dha bhěyi ókyè dhu. Yèsù náati ndì màná rǐ'í pbìndà

ófò, yà òrù-akpà ò rò írà ípírǒnga tó m̀̀gati (Yùw 6.31-35). Upf 2.17 ò, màna ka k̀̀tè Yèsù ná'ù ale tó ípírǒnga tó ònyù tí.

Mànèmanè : Mànèmanè ní itsu-dha nĩ ka kòbhólónà mběyi aróngu akye-tidò.

Màsiyà : Ánda Krístò dǒ ka kàndĩ dhu ró nga.

Màzàbahù : Màzàbahù ní yà perè tí ka kùbhóna Kàgàwà tò dhu núbì p̀̀bàkùhání nóongónà dóná rò mizà-tidò.

Mizèyìtunì : Mizèyìtunì ní P̀̀bàìsràyéìlì-bvù itsu-tidò. Kà-kpǒ ònyu ka karí ònyu, kadù akye mà ipfo ònà rò. Ndi akye rĩnè k̀̀nzì kasu nĩ ònyu t'óyèta-dzà ò, kòdhò tarà ò kà-ò idha tí, ndirò kutri ale ùtrĩ màtí nĩ. Ka kongónà kùdho ádròdrò kámá mà, ndirò kùhanì tí ka kílĩna ale-dò-tsírò, r̀̀tè dhu iwà ka ràbhu kasu kà-fó. Kà-kpa àtsà ka kongónà átò kòbhòlò dhu-wòyò nĩ, kadù ngbòna mà àtili mběyi nyú : (Tòr 24.20 ; Zòz 9.8 ; 1Ká 17.12-16 ; 6.23 ; 1Sà 10.1).

Mizèyìtunì tó p̀̀bìrì : Mizèyìtunì tó p̀̀bìrì nĩ nĩ kyèròkyèrò Yèrùsàlemà tó kigò tí, yà adyifò náarí ndìto kà tò inà rò (Zàk 14.4 ; Màt 21.1 ; 24.3 ; 26.30). Kĩ nĩ mizèyìtunì tí kátina itsu nà dóná, ndirò kà-dòtsirò nĩ nĩ ifò. Gètèsèmanì tí kátina ngari nĩ nĩ ndi p̀̀bìrì-pfò-rò. Ka karí ìrèna dhu ní, Yèsù radzì òrù-akpà ò ndi p̀̀bìrì dǒ rò. P̀̀bétù, Lukà rĩ kàti Bètàniyà tó kigò-tí rò adzì dhu tí (Luk 24.50).

Mùsà bhà Uyátá tó màlímó : Mùsà bhà Uyátá tó màlímó nĩ yà Mùsà-fó Kàgàwà abhù p̀̀bìndà Uyátá nùdhe ongónà P̀̀bàyàhúdì tò ale. Ndirò, abádhí ongónà ùdhenà dhu nĩ Mùsà bhà imbò bhùkù ò ndi Mùsà andí dhu.

Abádhí nzínzì ò atdídhena ale nĩ nĩ inè átò yà P̀̀bàyàhúdì-bvù ádròdrò anya nitdínà ale nzínzì ò. Ndirò abádhí nzínzì ò ngùkpà ale nĩ P̀̀bàfàrìsáyò átò.

Mùsà bhà Uyátá : Ánda Uyátá dǒ ka kàndĩ dhu.

Mùtinì : Mùtinì ní P̀̀bàyàhúdì-bvù atdí itsu-tidò. Ka karí kòzò atdí dǒ atdíkpà v̀̀nyò-kpa màna (1Ká 5.5 ; Luk 13.6). Kà-dòká mà v̀̀nyò-bĩ màna arí ìtèna ní mběyi ka kóko dhu mà ònzì màna. Kàróvi idù ndirò kà-bĩ nĩ ka karí kázù itsu-kpǒ-ngbò ùtsi (Opt 3.7). Kà-kpǒ ònyu ka karí ònyú màtí. Nzère-tinàdò, yà ìnzì ka karí ònyuna ní írì ò mùtinì-kpǒ (Yèr 24.2 ; 29.17). Yèsù afù mùtinì-kpa-dǒ ì nĩ dhu ní bĩna kèlè. Ndi kàsùmì nĩ ìnzà kà-kpǒ nàpè ò'ò ònà kàsùmì (Màt 21.18-22).

M̀̀gati : M̀̀gati nĩ ndi P̀̀bàyàhúdì tó ònyù-nzínzì nyú. Abádhí ongónà kòbhòlò afi nà ì àngbò nganù-ra nĩ, 'àdù òbìna furù ò. Kàbhà ófò

nóongónà ndànguru àngùrũ tí, ndàdù ìí dhu-sàlà sàlà tí átò. Abho kònzì idhò rò, kóngónà ìdzo tí ìdzo, ndirò ndàdù ndìnza. Fiyó pásìka tó mùhendù tó kàsùmì ǵ, Pbàyahúdì nóongónà ònyùnà atdí yengè nyú tí ní ìmbá ònà afi nà m̀gati (Uvt 12.15-20; 13.3-10). Afi-tì ní inzà ǵlǵ Kàgàwà-nyìkpó ǵ dhu (Màt 16.6,11-12; 1Kò 5.6-8; Gàl 5.9). Pbétù Màt 13.33 mà Luk 13.21 mànà ò, kà rītèna ní Kàgàwà bhà Idzi.

Ngàtsi kàsùmì ǵ, m̀gati tí ka kátina ǵlǵlǵ Andítá ò dhu ní ònyù kèlè (Ɔpt 3.19; Mbà 6.8). Ndirò, mànà ka kati átò òrù-akpà ò rò ìrà ònyù tí (Zàb 105.40). Ungbòta-Ɔwútá ò, Yèsù rǵ nditè « Kàgàwà bhà m̀gati » mà « ìpìrǵnga tó m̀gati » tí (Yùw 6.33,35). Kǵvò Pásìka tó mùhendù tó m̀gati ndàtì yà nzérénga t'ále-okú dò rò ndì ndábhùna ròvè ngbòna tó ǵfò tí.

Mùhàgù: Mùhàgù ní ìndrũ arúbhi dóná ngàmiyà bhèyi ìzǵ-tidò. Bǵbìliyà ò pbànowí núugyénà ali mùhàgù dǵ ì ángili rórò. Bvùna ò rò, mùhàgù nòsè òse tí kayinò dónǵ, ndirò kǵrǵ dóna-tì nǵ mùdzùkà nà. Ka ní nzǵ yorowà tó ìzǵ kayinò bhèyi.

Mũngũ-nzo: Àndà sànamù dǵ ka kàndǵ dhu.

Mùsàlabhà: Mùsàlabhà ní yà atdí dǵ dhu nǵfǵ, kadù ànyǵna nótì ndínǵ ka koho tí ale nútò ka kongónà dóná itsu-afà. Yèsù mà, ǵyǵ ogbotále mànà ka kutó mùsàlabhà dǵ.

Mùtèndé: Mùtèndé ní Kàgàwà tò ka kábhùna perè tí ìzǵ nóbholò arí ale.

.....N.....

Nabì: Nabì ní Kàgàwà-Ɔvò rǵ aróte ìndrũ tò ale. Kǵrǵ Kàgàwà òzè ndùnò pbìndà ale tò dhu núda abádhí tò, ndàdù ndònzì rí dhu nòvò angyangyi ìndrũ tò. Kàgàwà bhà pbànábí ùnò dhu nótù ka kǵrǵ Ungbòta-Ayí mà Ungbòta-Ɔwútá mànà tó bhúkù ò. Kà-tì ní, yà Ungbòta-Ayí ò ìí pbànábí mà, Bàtizò nubhónà Yùwanì mà, kànísá ǵ arǵ pbànábí rìrà àhu indo nga ò màtí mànà rǵrǵ pbànábí kèlè átò.

Nàngà: Nàngà ní ndì ná'e sùma-dyǵ, yà idha ò ka kǵrǵ ìdóna ndínǵ bàtò nabhù tí ridè dhu.

Nardò: Nardò ní ìrǵ-tidò. Kà-ò rò ka kongónà ìpfonà dhu ní ndrùu aróngu akye-tidò.

Ngàmiyà: Ngàmiyà ní kayinò bhèyi arí ndì nà'e ànò nánò ìzǵ-tidò. Kǵrǵ ibí idhò nyú nónzì ìnzǵ ndì ndí ònyù nónyu, ndirò ìnzǵ ndì ndí idha nómuvè rórò rùngù ǵ.

Nganù : Nganù ní m̀̀gati òbholo ka karí rana nĩ itse-tidò.

.....O.....

Obhónángatále : Obhónángatále ní àkà àkà dhu bhěyi, ndirò tĩna dš ka kí dhu ònzi dhu. Ngàtsi kà-tì ní Kàgàwà ózè dhu ònzi ka kí dhu, ndirò ní uyátá ifũ ka kí dhu.

Òlölù ádrùngbă rèrù : Òlölù ádrùngbă rèrù ní Mísri mà nzínzi ǝ arífi Àrabiya tó rùngù nà ádrùngbă rèrù. Ndi rèrù ní ndi yà Kàgàwà núufà ònà nga rùndò ndi ɔɔ, yà Mísri rò rówu Kànanà tó pbìri ò Pbàìsràyélí rùdà ònà rèrù.

Òyĩ : Òyĩ ní ìnzĩ tsinàdɔ rĩ ndalà ibhu-akpà, yà Kàgàwà núúsó ndùdò òrù-akpà ò rò ndi ndidi nzére màlàyíkà ònà ibhu. Ànyì rò abádhí arí ànyàya itdì kà rĩ ònà idho nódo (Upf 9.11 ; 11.7 ; 17.8).

.....P.....

Pàràdisò : Pàràdisò ní yà obhónángatále nóowuya òko ònà òrù-akpà ò dhòdhódhóna nà dhèdhe tó ngari. Ànyì nga ní ndi Kàgàwà adyi Pòlò ràrà àhu tina ò nĩ, ìbhu rí kisé òrù-akpà ò (2Kò 12.2,4 ; Upf 2.7 ; 22.2). Ànyì nga ní ndi Yèsù itè yà mùsàlabhà dš ka kutò atdíkpá ndi mànà ogbo-akpà tò (Luk 23.43).

Pàsika : Pàsika ní yà Mísri rò ì uvò tí dhu Pbàìsràyélí nfiirénà ònà mùhendù. Pàsika tó mùhendù nóongónà ifi atdí-gùna tí atdí ato ǝ, ndirò ka kongónà ndi mùhendù ònzi Yèrùsàlemà tó kigò ò tí. Ka kongónà àdù ùbĩ ka kùbĩ tàrà-zà ná'à ìmbà ònà afi nà m̀̀gati nĩ ndi mùhendù tó ònyù tí. Pbàkrístò tó Pàsika tó mùhendù idhò ǝ, abádhí arí Yèsù ingbè ndi ɔve-bvù rò, ndònzì ɔve-lèmà tí dhu níré.

Pàziyà : Pàziyà nifi Kàgàwà bhà idza-ɔnga ka kundo nĩ íhũ mberũ-yà-ba. Ndi mberù ní ndi ònà nga núufà ndi ròpè ndi ɔrù rò, rìsì obvò yà Yèsù avè mùsàlabhà dš nínganí (Màt 27.51a), ndi dhu ràdù Yèsù ná'ù ale àbhu róngò òte Kàgàwà mànà itirò (Màt 27.51 ; Mrk 15.38 ; Luk 23.45).

Pbàfàrisáyó : Pbàfàrisáyó ní Pbàyàhúdì nzínzi ǝ ale, yà atdídš Mùsà bhà Uyátá mà abhúya tó màndu mànà nazè ifu ale. Abádhí ongónà kóró kòkò dhu nónzì ìmbà rífi afiyya ò rórò, ndíní kóró ale náala tí ì. Ndi dhu-okú dò rò Yèsù ongónà abádhí ànzì ɔɔɔɔ idàya nà ale tí (Màt 23.13,29).

Pbàkrístò : Pbàkrístò tó ɔɔ nabà wemberè tí ní Yèsù bhà uvitatále. Ndi dhu anzì ndi Àtiyòkiyà tí kátina kigò ǝ abádhí rífi rórò (Kas 11.26).

Pbàkùrũ : Pbàkùrũ ní pbanga ǝ rúda dhu dǝ aróte ádròdrǝ ale-akpá. Pbàìsràyélí-bvũ, abádhí-kàsũ ní'í anya t'únɔta mà, pbanga ǝ rúda dhu dǝ m̀hanurà t'ónzita màná.

Pbàsàdùkáyó : Pbàsàdùkáyó ní Pbàyàhúdí nzínzi ǝ ngǝkpà ale, yà vurò ongónà àdè Músà bhà Uyátá-tì náwe ìndrũ tò. Abádhí náa'u nzá dhu ùngbè ùvũvè ale r̀ngbeyà ì ibhu ǝ rò.

Pbàyàhúdí-bvũ ádròdrǝ anya nítdì arí ale : Pbàyàhúdí bvũ ádròdrǝ anya nítdì arí ale ní'í àrùbhù kumì dòná atdí nà ale. I ale ní'í pbàkùhání tó ádròdrǝ ale mà, Músà bhà Uyátá tó màlímó mà, pbàkùrũ màná. Pbétù abádhí tó m̀tù ní'í mbà ɔbi nà ndòtdì ìndrũ-ànyà kohò inzà Rómà tó pbìrì ǝ lìwalì ná'ù ka rò (Yùw 18.31).

Pèndèkòtè : Pèndèkòtè ní Pbàyàhúdí-bvũ ádr̀ngbà m̀hendù-idhò nyú. Pèndèkòtè-tì ní « imbò kumì ». Pbàyàhúdí náarí ndi idhò ní'í imbò kumì idhò náká Pásìka-dzidǝ òná idhò ǝ. Ndi Pèndèkòtè idhò ǝ, Pbàyàhúdí náarí nganè ka kòtsè inga ǝ rò ní m̀hendù nónzi. Ndi idhò ǝ tí, abádhí náarí yà Kàgàwà abhù pbìndà Uyátá Músà-fǝ Sìnayì tó pbìrì dǝ rò dhu ní'íre átò. Ungbòta-Ōwútá ǝ, Pèndèkòtè-idhò ní Pbàkrístò náarí yà ìlìlì alafí níífo Yèsù ná'ù ale dǝ wemberè tí dhu ní'íre òná idhò (Kas 2.1-4 ; 20.16 ; 1Kò 16.8).

Pìlatò : Pìlatò ní'í Rómà tó pbìrì ǝ lìwalì, yà Yùdeyà tó pbìrì-d̀nga nandána lìwalì, ròpè ndi 26 atò ǝ rò r̀rà àhu 36 atò ǝ Yèsù ka kùgù dhu-dzidǝ (Luk 3.1 ; Kas 3.13). Ngàtsi rò ka kanzínà ka átò Pòtiyò Pìlatò tí.

S

Sàbatù/Asota-dhò : Sàbatù ní Kàgàwà ìlì asota-dhò tí kóró ale tò idhò. Ɔpèta tó bhùkù ǝ, ka kándí dhu Kàgàwà ranzi kóró dhu-tsì azà idhò ǝ, àrùbhù rí kìsè idhò ǝ ndàdè ndàso. Ní Músà-fǝ Kàgàwà abhù Uyátá ǝ, Kándí dhu ndisǝ kóró kasu ɔnzi ka kí àrùbhù rí kìsè idhò ǝ dhu ní Pbàyàhúdí tò (Uvt 20.10). Sàbatù-idhò nóongónà ndòpè imbò kasu ǝ adyifò ròtsù ngòmà ǝ òná kàsùmì ǝ rò, r̀rà àhu azà kasu ǝ adyifò ròtsù òná kàsùmì ǝ. Pbàkrístò arífùna asota-dhò tí idhò ní yà Yèsù ingbè ndi òná idhò (Yengè-idhò).

Sàfinà : Sàfinà ní idza bhèyi ka kòsì dòná nga ádr̀ngbà ibhù-yà-ba. Nuwà mà pbì idzá bhà màná náatsù kà-ǝ, 'àdè ùgu ányì, yà Kàgàwà náabhù igye rìkǝ ìfo kumì idhò tí, idha r̀tù ní r̀dè yà adzi dǝ kóró dhu-tsè nótdì nínganí.

Sànamù: Sànamù ní ale-ɔtsú nǐ ka kóbhòlò dhu-wòyɔ̃ : ìndrù-wòyɔ̃, ngàtsi nǐ iza-wòyɔ̃, kadù ùlinà kongò ale-ùkɔ ɔnzìyá, kulě Kàgàwà tó ngari ɔ̃. Í dhu nóbhòlò ka karí ɔrò nǐ, ngàtsi nǐ itsu nǐ, fùrangà nǐ, ndirò ngǔkpà dhu-tidò nǐ màtí.

Sàndukù: Sàndukù ní itsu-afà nǐ màtí ndirò suma nǐ màtí ka kóbhòlò ndíní ka kongò tí dhu ùlì ònà dhu, kadù òwu ndi dhu-tsù nàpbi rɔ̃.

Sàyunì: Sàyunì ní Yèrùsàlemà tó kigò ɔ̃ pɔ̀bìrì, yà mùsùngú dònǎ rò aríí Kàgàwà bhà idza tò. Ndi ɔ̃vɔ ní átò Kàgàwà bhà idza náaríí ònà ngari-ɔ̃vɔ, ndirò ngàtsi nǐ ndi kigò-ɔ̃vɔ nyú.

Sìfongò: Sìfongò ní idha tó ngbǒna nà dhu nándù arí àndù tí ònà bhùngùbhùngù aró'ɔ̃ dhu. Mùsàlabhà dǔ Yèsù ríí rórò, ka kabhù ògyògyè dhu kà ròm̀vù sìfongò ɔ̃ ízò-tsù dǔ ka kòtù rórò (Mrk 15.36).

Sìtanì: Sìtanì (Pfòm̀vɔ). Sìtanì ní nzére-alafí tó ádrùngbǎ kamà-ɔ̃vɔ. Ngàtsi kǔvò ní Lúsèferù. P̀bàgìríkí t'ávàna ɔ̃ ka ní «Satanas». Ka ní Kàgàwà rɔ̃ wemberè tó òmvù, yà bilí arí Kàgàwà bhà Uyátá nùkò, ndàdù ndàgò Kàgàwà òzè ìndrù rònzì kóró dhu nà. Ngǔkpà kǔvò ní: Pfòm̀vɔ, ɔ̀trátába, umvútá-ba, màgèzì-àba, nzére-ale, ɔ̃bhuta-ba, ɔ̃dhútá-ba, tìtò-ba...

Sòngà: Sòngà ní idha-nzínzì ɔ̃ ndì nákèrè adzi.

.....**T**.....

Tákìsì: Tákìsì ní àlità bhà kasu ka kɔ̃nzi tí nǐ ka karít̀dina dhèdhèrò dhu-tsí nùdzí arí ale rìtsà fùrangà.

Tsènzèrù: Tsènzèrù ní ùnɔ̃ ka kùnò dhu tó obhóngà nítè rí dhu.

.....**U**.....

Unduta-dzà: Unduta-dzà ní P̀bàyàhúdì nóongónà 'ùndu òyá fíyó pɔ̀bìrì ɔ̃ kóró kigò ònǎ idza. Abádhí ongónà 'ùndu í idza ɔ̃ 'ìrì Mùsà bhà Uyátá òzè màlímó rí dhu mà, ìndrù-ànyǎ ùnɔ̃ ka kí tí dhu mànà.

Uvitatále: Uvitatále ní yà Yèsù avò atdí kumì dòná ɔ̃yɔ̃ nà ábhàlì kèlě (Màt 10.1-4, Mrk 3.13-19, Luk 6.12-16). Kǎdì ì ale mànà, ndàdù dhu ùdhe fíyò, p̀bìndà ɔ̃vɔ dzidǔ ì ale ràdù ndàla nyìkpóya nyú nǐ. Kǎdù ì ale núvì ròwù yà ì àla dhu nóvò ìndrù tò, 'àdù Ídzì M̀àkùrè nóvò ìndrù tò. Wò dhu-dzidǔ, ì ale náadù òngo Yèsù ná'ù ale òdò róngo ale tí. Uvitatále tó bhùkù ò, Pòlò mà Bàrnabà mànà, ndirò ngǔkpà ale

màna, núnzi ka kí átò uvitatále tí. Yèsù unzi abádhí átò risě yà angyi ndi ndunzi pbìndà kasu nɔnzi tí uvitatále-bvɛ.

.....**U**.....

Uyátá: Uyátá àti ka kí ngătsi nĩ «Músà bhà Uyátá» tí. Ndi Uyátá Kàgàwà abhù Músà-fò pbìndà ale Pbàìsràyélí tò. Bìbìliyà ò ríw wemberè tí imbò bhùkù nánzi ka kí Músà bhà Uyátá tí. I bhùkù ní: Ɔpèta, Uvòta, Pbàláfí, Ɔzùta, ndirò Tòratì.

.....**V**.....

Vínyò-kpa: Vínyò-kpa ní òvayì aráhu ònà rò itsu-kpò òdhi arí itsu-ɔvò. Pbàyàhúdì nóongónà kòzò abhò nyú fíyó inga ɔ, 'àdù ngbɔya òbhòlò mběyi ndíní ɔdhi tí abhò, ràdù iwa níbhò fíyò.

.....**Y**.....

Yăspì: Yăspì ní ɔrú odzina nà atdí odu-tidò. Ndi odu-tidò ní ndi ka kóbhòlò òrù-akpà ò rò ifoya Yèrùsàlemà-ɔwútá nĩ átò (Upf 21.11).

.....**Z**.....

Zàburì: Zàburì ní Pbàyàhúdì arúyuna 'ilè Kàgàwà nĩ adyi. Ka ní átò i adyi ka kúndì ònà Bìbìliyà ò bhùkù-ɔvò. Dàwudì mà ngǔkpà ale màna núundì i adyi ndíní ò ongó tí Kàgàwà ilè nĩ, 'àdù ka ò ózè dhu itè nĩ.

Zùmàridì: Zùmàridì ní ɔrú odzina nà atdí odu-tidò, yà òrù-akpà ò rò ifoya Yèrùsàlemà-ɔwútá ka kòsì nĩ odu (Upf 21.19).

